

nem. Nam si aliquis in India existens industria dæmonis haberet notitiam eorum quæ in Hispania geruntur ante tempus in quo posset humano modo talis notitia illic pervenire, ille sciens legem in Hispania promulgatam, infra illud non obligaretur illa. Quia respectu illius re vera non est sufficienter promulgata, et illa notitia per Angelum collata non pertinet ad promulgationem nec ad humanam notitiam. Quod tamen secus esset si post tempus sufficientem, et post promulgationem de se consummatam aliquis reciperet illo extraordinario modo divino vel angelico notitiam legis; nam sine dubio obligaretur lege, quia lex de se jam sufficienter obligabat, et impedimentum erat accidentale, quod sublatum est, et nihil refert quod per hunc vel illum, hoc vel illo modo auferatur. Et ita sufficienter responsum est ad objectionem, et omnia clariora fient in puncto sequenti.

CAPUT XVIII.]

DE TEMPORE IN QUO LEX INCIPIT OBLIGARE SECUNDUM JUS CIVILE.

1. *Quando incipiat lex obligare secundum jus civile.*—Superest ergo ut dicamus quando incipiat obligare lex civilis secundum jus civile. Quidam enim moderni dicunt statim a publicatione obligare, solumque excipiunt leges pertinentes ad testamenta: ratio est, quia illæ solæ exceptæ sunt in Authentica *Ut novæ constitutiones*, collatione 15. De cæteris autem nihil disponit jus civile, et ideo succedit lex naturæ. Nihilominus dicendum est primo: Leges imperatorum non incipiunt obligare intra duos menses a publicatione facta in unaquaque provincia, et post duos menses statim obligant totam provinciam, nisi aliud in ipsa lege expressum sit. Hæc assertio est communis doctorum utriusque juris, atque etiam theologorum quos in hoc et in præcedenti capite retuli. Et fundamentum primæ partis est, quia ita statuitur in illa Authentica, cujus dispositio generalis est quoad omnes leges civiles imperatorum, ut in capite præcedenti fundatum est: ille enim discursus hic est applicandus. Et apud me multum confirmant hanc partem verba Pii IV in Bulla pro Conc. Trid. promulgatione, ubi inter alias rationes designandi certum tempus pro Concilii obligatione hanc ponit: *Et jure etiam communi sancitum est, ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant.* Ubi clare attendit ad dictam

Authenticam, quia in jure civili non est alia lex, quæ jus commune circa hoc statuatur.

2. *Secunda pars conclusionis probatur.*—Secunda vero pars constat, quia transactis duobus mensibus lex non impeditur, sed potius juvatur jure communi: ipsa autem de se habet vim obligandi; ergo statim obligat. Dices statim quidem incipere obligare, non tamen statim obligare totam provinciam. Respondeo negando consequentiam, quia incipit tunc tanquam sufficienter promulgata et publicata per tempus illud duorum mensium, et ideo jam potest subito et in momento, ut sic dicam, totam provinciam obligare, et hoc significavit illa Authentica dicens *post insinuationem sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere.* Est enim considerandum legem illam civilem supponere insinuationem publicam in singulis provinciis faciendam. Et quia nulla provincia civilis est tam lata, quin bimestre tempus sufficiat ad deferendam per totam illam promulgationem factam in metropoli, ideo potest optime lex civilis statim obligare totam provinciam elapsis duobus mensibus. Et hoc est quod Navar. dixit, illud tempus designatum esse non solum propter tollendam ignorantiam, sed etiam ut lex simul incipiat omnes obligare. Nihilominus tamen ubi non esset necessaria propria et publica insinuatio in singulis provinciis, et aliqua pars regni esset tam distans, ut tempus duorum mensium non sufficeret ad notitiam legis illuc deferendam, sicut est nunc Mexicana civitas respectu Matriti, tunc etiam post elapsos duos menses non obligaret lex homines regionis illius, sed servanda esset regula legis naturæ supra declarata, quia alius modus excedit potestatem humanam, ut dictum est.

3. *Tertia pars conclusionis probatur.*—Tertia pars assertionis, quæ exceptionem continet, manifesta est, dummodo de eodem vel æquali legislatore intelligatur. Nam si sit inferior, ille non poterit immutare commune jus, etiamsi ex potestate sibi commissa legem ferre posset: nam intelligitur data secundum jus commune, nisi aliud exprimat. Ipse vero princeps supremus potest derogare communi juri positivo, et ideo si velit obligare per legem ante duos menses potest, sicut etiam potest majori tempore obligationem differre: oportet autem ut in sua lege id satis declaret. Unde obiter intelligitur quam vim possit habere in lege imperatoris particula *ex tunc* vel *statim*, si dicat in lege, ut facta publicatione ex tunc vel statim obliget. Posset enim quis similia verba

referre ad tempus post completum spatium duorum mensium, quia est favorabilior expositio et est consona juri communi, evitatque derogationem illius. Nihilominus tamen probabilius est leges sic loquentes derogare juri communi, et statim obligare, ut verba sonant, quia ad hoc ponuntur; alias superflua sunt et nullum habent effectum, quia sine illis lex obligaret post duos menses statim, et sine mora. Quod erat tam manifestum, ut non sit verisimile addi illas particulas propter solam majorem declarationem, et ideo quando adduntur, sine dubio id fit ad accelerandam obligationem. Quando vero lex simpliciter loquitur, generalis regula duorum mensium servanda est.

4. Sed quid si ante bimestre tempus elapsum aliqui sciant legem esse in curia imperatoris, vel in metropoli solemniter promulgatam? Aliqui dicunt illos obligari lege, et male agere illam non servando, licet per jus civile non puniantur. Ita sentit Bartol. in l. *Omnes populi*, de Justit. et jur., q. 5, n. 37; et ibidem Bald. et in l. *Leges*, C. de leg. Item Bald. Perusi tract. de Statut., § *Ignorantia*, n. 2; Sylvest. verb. *Lex*, q. 6, dicto 3, in fine; Angel., n. 12. Nec dissentit Soto dicto art. 4; et idem sentiunt multi loquentes de ecclesiasticis legibus, quia major ratio est de civilibus. Ita Glossa in c. 2 de Rebus Ecclesiæ non alienand. in 6, verb. *Hactenus*, quam communiter sequuntur canonistæ in rubr. et in cap. 2 de Constit., ubi Panormit., num. 7, conjecturas et jura adducit. Primo, quia frustra expectatur eventus ejus nullus est effectus, cap. *Cum contingat*, de Officio deleg. Secundo, quia, ut lex obliget, sufficit esse solemniter editam ac promulgatam, cap. 1 de Postul. prælat. Tertio, ex cap. *Cum singula*, de Præbend. in 6, juncta Glossa ibi verbo *Pervenerit*. Quarto, quia, juxta regulam *Qui certus*, de Reg. jur. in 6, eum qui certus est non est necesse certiore fieri; ergo similiter, etc.

5. Probabilius autem est, supposita constitutione Authenticæ *Ut factæ novæ constitutiones*, et generali ejus interpretatione, legem imperatoris neminem obligare infra duos menses a publicatione, sive notitiam habeant promulgationis ejus, sive non. Ita tenet Turrecr. in § *Leges*, d. 4, n. 4, cum Anton. c. 2 de Const., ubi idem tenet Decius, et in cap. 1 de Postul. prælat., n. 19; Navar. in summa c. 23, n. 44, et dicto cons. 1 de Constit., q. 4, n. 17. Idem tenet Valencia 2 tom., d. 7, q. 5, p. 5, dub. 3; et sentit Medin. q. 90, a. 4; nec dissentit Sot.

supra, sed sub distinctione loquitur; non erat tamen necessaria, quia Authentica satis clare loquitur. Fundamentum ergo est, quia illud tempus duorum mensium non assignatur ab imperatore solum pro foro externo (ut scilicet pro illis duobus mensibus admittatur, vel præsumatur ignorantia legis; non vero ultra illos menses): sed ponitur ad suspendendam obligationem legis, ut ante completum illud tempus non habeatur tanquam sufficienter sancita; ergo intra illud tempus non obligat scientes. Patet consequentia, quia lex non obligat, antequam sit sancita, et a legislatore proposta ad talem effectum. Antecedens autem patet ex verbis Authenticæ: *Ut autem adhuc apertius hujusmodi lex, hanc post duos menses dati ejus temporis valere.* Nam verbum *valere* nulla ratione admittit distinctionem Soti, scilicet, valere in se, vel valere in judicio, aut præsumptione reipublicæ: nam absolute prolatum aperte refertur ad validitatem actus; ergo ex intentione legis ante illud tempus non valet, id est, non habet vim et efficaciam legis; ergo obligare non potest, non solum ratione ignorantie, sed ratione suæ conditionis, quia nondum perfecte constituta est, quod inferius magis expressit imperator addens *sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere*: antea enim non censetur sufficienter manifestata, seu promulgata, et consequenter nec perfecte constituta.

6. Confirmatur, quia si in particulari lege diceret legislator: Nolumus legem hanc valere usque ad tale tempus, certe ante illud non obligaret scientes; et si quis voveret intendens ut suum votum non valeretur usque ad talem diem, non obligatur antea; idem ergo est in verbis illis juris communis: nam ex vi illorum promulgatio legis tota refertur ad tempus post duos menses, et ad hoc solum promulgatur, ut post duos menses obligare incipiat. Et confirmatur tandem, quia alias fere nullius fructus fuisset illud indultum, quia si intra duos menses lex obligat scientes, et post illos non obligat ignorantes, quid concedit illa lex? Dices, immunitatem in judicio contentioso, propter præsumptam ex vi illius juris ignorantiam pro illo tempore. Sed certe hoc parvi momenti esset si conscientia maneret ligata, et actus fortasse nullus: immeritoque ita restringitur lex quæ absolute loquitur et favorem inducit; præsertim quia lex civilis, licet interdum valeat in foro externo et non in interno, quia non potest amplius extendi, quando autem

licet possit, non vult obligare in foro externo, multo minus vult obligare in interno, quia per se primo intendit politicam obligationem, et internam efficit quasi consequenter, et in ordine ad illam, ut postea dicemus.

7. *Respondetur ad fundamenta contrariæ sententiæ.* — Fundamenta vero contrariæ sententiæ parvi momenti sunt. Hic enim non frustra expectatur lapsus duorum mensium, quia non expectatur ut lex sciatur a singulis, sed ut accipiat vim obligandi, quam non aliter accepit a legislatore ex voluntate ejus, quæ potuit moveri ex illa ratione, ut notitia legis posset prius haberi ab omnibus. Quod autem hæc ratio cesset in uno, non mutat vim legis, nec voluntatem legislatoris. Præsertim quia motivum etiam esse potuit ut lex prius sciretur ab omnibus, et non prius obligaret hos quam illos, ut Navar. dixit. Caput autem 1 de Postul. Prælat. solum dicit legem promulgatam obligare scientes, licet eis non sit specialiter intimata: non excludit autem tempus requisitum ex vi juris, præsertim pro legibus civilibus. In cap. autem *Cum singula* nihil habetur, et Glossa, si attente legatur, potius favet nostræ sententiæ. Denique tempus hoc non postulatur, ut promulgatio legis certior fiat, sed ut lex ipsa valida esse incipiat, quoad inferendam actualem obligationem.

8. *Quid dicendum de regibus, qui non recognoscunt superiorem in temporalibus.* — Secundo, principaliter dicendum est leges regum qui non recognoscunt superiorem in temporalibus, nec legibus imperatorum subjiuntur, non esse regulandas per dictum jus civile commune, ac subinde statim incipere obligare, nisi vel in ipsa lege aliud declaretur, vel per leges proprii regni alius modus determinatus sit, aut illud jus commune sit consuetudine saltem acceptatum. Tota hæc assertio est consentanea communi doctrinæ, et satis clara. Prima ergo pars patet, quia jus imperatorum non obligat in hujusmodi regnis supremis, ut supra ostensum est: ergo nec illa authentica obligabit, nec habebit vim legis. At vero illa seclusa, et aliunde non addita limitatione, lex relinquitur in sua natura, quæ est ut statim obligare incipiat, sicut declaratum est: ergo. Et ita probata relinquitur secunda pars. Tertia autem probatur, quia certum est posse legislatorem designare tempus pro quo vult obligare, et non antea. Et eadem ratione poterunt reges supremi in suis regnis definire tempus pro quo leges promulgatæ obligare inciperent. Atque ita in hoc Lusitaniæ regno

statutum est ut lex promulgata in curia regni incipiat ibi post octo dies obligare; in toto autem regno post tres menses, libro primo *Ordinat.*, tit. 2, § 10. Quod jus istius regni ita est cum proportionem exponendum, sicut jus commune declaratum a nobis est, et idem cum proportionem dicendum est de legibus aliorum regnorum.

9. *Leges latæ ab inferioribus magistratibus statim obligant, si non expriment aliam determinationem.* — Dico tertio leges latas a magistratibus statim obligare, si non expriment aliam temporis determinationem. Ita Hostiens. in sum. tit. de Constitut. § *Quando*; Abb. Deci. et alii in c. 2 de Const.; Turrecrem, § *Leges*, post c. *In istis*, d. 4; Sylvest. verb. *Lex*, q. 6; Angel. et alii; et Navarr. c. 22, n. 44, et dicto cons. 1 de Constit. q. 4. Rationes variæ afferuntur; sed unica est solida, quia circa has leges et tempus obligationis earum nihil est jure humano dispositum aut limitatum: ergo tunc obligant quando ex natura rei possunt; sed ex natura rei obligant statim, ut ostensum est; ergo. Primum antecedens ab omnibus supponitur ut indubitatum, quia dicta Authentica de solis legibus imperatorum loquitur, et præter eam nullum tale jus invenitur scriptum: cætera vero evidenter inferuntur. Unde etiam sequitur hanc obligationem quoad loca distantia intelligendam esse modo explicato, et ideo dicunt omnes juristæ supra allegati talem legem statim obligare præsentem; respectu vero absentium, tempus esse arbitrarium, quod maxime intelligi debet de illis absentibus qui ex natura rei scientiam legis habere non possunt in eodem momento, aut brevissimo tempore. Denique intelligendum hoc est, seclusa consuetudine in contrarium: nam ubi per illam introductum fuerit ut tales leges non obligent, nisi post hoc vel illud tempus a promulgatione, servandum est, quia tunc jam habent limitationem a jure positivo non scripto: hanc enim vim habet consuetudo: hæc tamen non est generalis; ubi ergo fuerit specialis, satis de illa constare debet.

10. *An lex obliget ignorantem.* — Unum vero superest hic dubium commune omnibus legibus, an et quomodo obligent ignorantem, postquam sufficienter promulgatæ et desesatis evulgatæ fuerint. Supponendum autem sermonem esse de ignorantia invincibili: nam si ignorantia sit culpabilis, satis clara est obligatio; non enim esset culpabilis ignorantia legis, nisi lex ipsa jam obligaret ad notitiam sui habendam; ideo enim ita imputatur transgressio ignorantem, ac

si sciret legem. Potest autem lex ignorari invincibiliter, ut suppono ex 1. 2, q. 76, et late tractat Castro lib. 1 de Leg. poenal., c. 1 et 3, et Cordub., lib. 2, quæst. 4. Quando vero talis sit judicanda ignorantia in foro conscientie, in dicta 1. 2, quæst. 6 et 76 dictum est. Quando item præsumatur talis in foro externo, tractant Panormit. et Felin. in d. cap. 2 de Constit., Sylvest. verb. *Lex*, quæst. 7. Posita ergo ignorantia, omnes supponunt ignorantem non agere contra legem, licet illam non observet, ita ut sit dicendus ejus transgressor, vel ut talis puniendus.

11. *Concordia dictarum opinionum.* — *Lex obligat ignorantes quoad sufficientiam; non quoad efficaciam.* — Dubitant vero an lege obligetur: nam quidam aiunt tunc legem non obligare ignorantem; Innoc., Panormit. Felin. et alii cap. 2 de Const., Bald. in lib. *Leges sacratissimæ*, C. de Legib.; Glossa in cap. 2 de Rebus Ecclesiæ non alienand., in 6, verb. *Hactenus*; et Glossa etiam in data l. 6; sentit idem Cajet. quæst. 90, a. 4, et Castro supra. Fundatur hic loquendi modus, quia ut causa operetur, debet esse non solum in se sufficiens, sed etiam satis applicata; lex autem est quædam causa quæ applicatur per notitiam; ergo quamdiu ignoratur invincibiliter, non inducit obligationem. Contrario modo loquuntur Soto q. 1, cap. 4, lib. 1, et Medin. quæst. 90, art. 4, ubi favet D. Thom. ad 2. Fundatur, quia ignorans excusari dicitur a culpa; excusatio autem supponit obligationem: nam qui non obligatur lege, non dicitur excusari, ut laicus, verbi gratia, non dicitur excusari a recitandis horis canonicis, sed omnino non teneri. Dissensio autem, ut dixi, est de modo loquendi. Et concordia esse potest, legem, quantum est ex se, obligare etiam ignorantem, si habeant omnia alia requisita; quæ potest dici obligatio in actu primo, quæ satis est ad propriam executionem, et ita excluditur exemplum adductum, nam lex de recitandis horis canonicis etiam de se non obligat laicos. In actu vero secundo, revera non exercet lex obligationem circa ignorantem ex defectu applicationis, et hoc probat ratio alterius sententiæ: imo hoc ipsum est quod nomine excusationis significatur. Recte ergo dici potest lex obligare ignorantem quoad sufficientiam, non vero quoad efficaciam. Quod significavit Sylvest. verb. *Lex* q. 8, et Angel. n. 12 et 14; et in re forte alii non dissentiunt. Quod vero speciale in hoc habeant leges irritantes, vel ipso facto punientes, aut revocantes alias, inferius suis locis dicemus.

CAPUT XIX.

UTRUM ACCEPTATIO POPULI SIT NECESSARIA IN LEGE CIVILI UT PERFECTE CONSTITUATUR ET VIM HABEAT OBLIGANDI.

1. *Prima opinio, non obligare legem si non acceptetur a populo.* — *Estque communis juristarum.* — Hæc esse potest ultima conditio ad valorem et efficaciam legis humanæ necessaria. Et circa illam variæ sunt opiniones. Prima dicit legem civilem non obligare si a populo non acceptetur, ac subinde acceptance[m] populi esse necessariam, ut lex habeat statum et efficaciam legis. Hæc videtur esse communis opinio juristarum in cap. 1 de Treug. et pac., ubi Felin. plures refert, et maxime videtur suam mentem hoc modo declarare in n. 12; Idem Domin. in § *Leges*, d. 4; Covar., lib. 1 Variar., cap. 16, n. 6 ubi plures etiam citat; et Nav. in Sum., cap. 23, n. 41, et Consil. 1 de Const., q. 5. Idem sentit Jason. in l. *Rem non novam*, § *Patroni*, c. de Judic. ubi Glossa, verb. *Pactis*, idem indicat, licet magis de consuetudine loqui videatur. Ex theol. tenet idem Major in 4, d. 13, q. 4, in argumentis contra secundam conclusionem, et Dried., lib. 1 de Libert. Christ., cap. 9, docum. 2. Tenet etiam Armil., verb. *Lex*, n. 11; Angel., n. 4, in fine; Sylvest. etiam ibi, q. 6, dicto 4, prius hoc absolute affirmat, postea vero ita rem involvit, ut vix mens ejus percipiatur. Citari solet sententia August. in § *Leges*, dist. 4. Est tamen Gratiani asserentis *leges promulgatione constitui, firmari autem usu*; nam hinc sequi videtur, accipere leges firmitatem et vim obligandi ab usu et acceptance subditorum. Consonat etiam l. *De quibus*, ff. de Leg. dicens: *Ipsæ leges nulla alia causa nos tenent, quam quod iudicio populi receptæ sunt*; et Arist., l. 2 Politic., cap. 6, in fine dixit: *Lex nullam vim obligandi habet, nisi ex more*.

2. *Nullum acceptance[m] populi melius signum an lex communi bono conveniat.* — *Imperator non potest ferre leges bono communi contrarias.* — Ratione potest dupliciter fundari hæc sententia: nam, quia ad legem potestas et voluntas concurrere debent, potest acceptatio requiri, vel ex defectu potestatis ad legem aliter ferendam, vel tantum ex defectu voluntatis. Primum ergo fundamentum sit, quia in principe seculari, vel rege, non est potestas ad obligandum populum per legem, nisi ipsemet populus illam acceptet: hoc enim in dictis juribus et